

Südamevalu meie laste koolihariduse pärast, mille leevenduse otsimiseks loodi koguni Päästekomitee ja kutsuti kokku Rahvarinde haridusfoorum, ei anna ometi rahu. Üritustel ja trükisõnas kirjeldatakse nii mädasood kui päikeses siravaid mäetippe. Aga mis sunnib kooli seda raskest teekonda ette võtma? Kes need on, kes hakkavad avatuks muutma, väärtustama (mis kotle sõnal!), demokratiseerima, humaniseerima? Mis neid selleks sunnib? Haridus on paraku konservatiivsemaid eluvaldkondi.

Haridusest kõneldes peaks konservatiivsus tähendama vastuseisu ebakompetentsele sekkumisele väljastpoolt: pidevale reformimisele, uuendamisele, programmide ümbertöötamisele ja täiendamisele. Alalhoidlikuks mahajäämuse mõttes ongi meie kooli muutnud tema sisemise arengu takistamine käsu korras eksperimenditamine ja rangete ettekirjutustega ülalt. See on viinud kooli agoniaseisundisse, ta on ülitundlik igasuguse sekkumise suhtes. Et aga ülalt tuleva eest pole seniajani pääsu, kandub tõrjuv hoiak initsiatiivikatele õpilastele ning lapsevanematele, kellel jätkub hulljulgust kooli ellu sekkuda.

Peaksime laskma tiivulistel mõtetel rahus oma teed lennata ja püüdma rääkida elust nii, nagu see on, midagi vahele jätmata ja asju õigete nimedega nimetades. Eufemismid ja veendumus nende kasutamise vajalikkusest pärinevad «suurte» maailmast. Laps, kes pole veel täiskasvanu hinnanguid teada saanud, ei vaja keerutamist ja ilustamist. Suur puudus on puhtsüdamlikkusest, lapsesüüst, mis ei valeta.

Kooli peamised hädad ei tule sellest, et matemaatika või joonistamise tunde pole nii palju kui vaja ning programmid ja õpikud on valed. Mis on üldse vale, mis õige, ja kas kõigile ühtmoodi? Kes on õige mees otsustama? Kogu aeg tehakse kuskil kõrgel midagi suvaliselt ümber, ja kuigi uus on enamasti hullem, on ta ometi kohustuslik.

KOOL KUI SÜSTEEM TULEB MUUTA AVATUKS, ISE-REGULEERUVAKS, välismõjusid valivalt vastu võtvaks. Valik poleks siis kõige segava maksimaalne tõrjuda püüdmine, vaid selle eristamine, mis on arengu, täiustumise huvides oluline.

Praegusaja kool on tõrjunud lapsevanema teisejärguliseks, võtnud talt seadusega kaitstud otsustusõiguse nende mõjude üle, millele tema last koolis allutatakse. Selline olukord tekitab palju praegustes tingimustes lahendamatu pingeid laste ja nende vanemate, vanemate ning õpetajate ja koolijuhtide, õpilaste ja õpetajate vahel.

Õpetajad peaksid oma tegevuses lähtuma vaieldamatust tõsiasjast, et iga õpilane on eelkõige oma vanemate laps ja et kooli asi on anda talle haridus ja AIDATA vanematel kasvatada temast harmoonilise, ennast teostada suutev isiksus. KASVATAMISE EEST PEAVAD VASTUTAMA VANEMAD, ÕPETAMISE EEST KOOL. Sellel tööjaotusel on kahjuks kalduvus vastupidi pöörduda: õppetöö koolis eeldab enamiku laste tõhusat kodus järeleaitamist, vanemad omakorda nõuavad koolilt küll kõibelist, küll seksuaalkasvatust.

Tegelikkuses on pedagoog ja lapsevanem paraku enamasti partnerlusest kaugel. Lapsevanemaid püütakse koolist eemale peletada, et säilitada suletud süsteemi küsitavaid eeliseid, neile ei anta usaldusväärset teavet koolielu kohta. Informeerimatus on kindel vahend tekitamiseks ebakindlust ja ka-handamiseks tahtmist oma nina koolielu kõõgipoolele toppida.

Kas lastevanematel on teada, mis põhimõttel valitakse (kes valib?) või koguni määratakse (kes määrab?) õpilasmavalitus ja koolivolikogu, kes neisse kuuluvad ning millised on nende volitused? Nii koolivolikogul kui õpilasmavalitusel

peab olema kõigile tutvumiseks kättesaadav ning asjast huvitatute arvamus arvestav põhikiri, nad peavad olema tõepoolest valitavad ning oma tegevusest valijatele aru andma. Ka kooli direktori ja õppenõukogu õigused peaksid olema õpilastele ja nende vanematele teada. Iseenesestki mõista pole koolielu pidev jälgimine lapsevanematele kohustuslik, kuid neil peab olema võimalus saada vajaliku informatsiooni minimaalse aja- ja närvikuluga. Paar korda aastas võiks iga kool välja anda infolehte õpilastele ja nende vanematele.

Lapsevanemate tegevus kooli toetuseks tuleks muuta vabatahtlikuks, vanema enda initsiatiivil põhinevaks. Kooli juhtkond kuulutaks välja töösuuna või probleemid, milles ta vajab abi, ning iga lapsevanem astub just sellesse toimikonda, mille kaudu ta arvab suutvat kooli kõige enam abis-

ma abil võis elus mõndagi saavutada, oli õpetaja kõikide silme all, iga ta samm pandi tähele. Siis polnud vajagi kritiseerida, kõik oli niigi näha. Ja milleks valget mustaks rääkida, kui must olla ei saanud keegi endale kuigi kaua lubada.

On väga häid õpetajaid, keda armastavad ja austavad nii lapsed, laste vanemad kui kaasõpetajad. Aga on küllalt näiteid, kus kolleegidele ei meeldi need, keda armastavad lapsed, ning aunitumusi pälviavad (peamiselt autoritaarse tööstiiliga) pedagoogid, keda õpilased kardavad ja vihkavad. Selliseid vastuolusid aitaks vältida kõigi asjaosaliste huvide ja arvamuste arvessevõtmine.

Õeldakse, et pedagooge kritiseerides solvatavad nende hulgas olevaid häid õpetajaid. Aga hea ei pea end ju halvaga ühele pulgale seadma ja tema süüd jagama. Miks peab koolis, kus väidetavasti on au sees

Humanistliku eetikaga on vastuolus ka mõne autoritaarse õpetaja harrastatav stalinlik viis klassi ohjes hoida — pailaste-informaatorite teenete kasutamise ja neile eeliste loomisega lõhkuda klassikollektiiv. Paljudele lastele (eriti tüdrukutele) ja enamikule vanematest jääb see süsteem märkamatuks, nad koguni tahtmatult soosivad seda, sest väliselt on tagatud ideaalilähedane kord, lapsed on näiliselt kuulekad. Tuleb siiski silmas pida, et selline kord ja kuulekus on saavutatud laste isiksuse ruineerimise hinnaga.

Kahjuks on kool muutunud paljude õpilaste (peamiselt poiste) meelest millekski absurdseks, mitte tõsiselt võetavaks. Eriti kui laps tuleb keskkonnast, kus teda on tunnustatud kui võrdväärset. Sellise suhtlemismalli ülekandmine kooli võib saada õpilasele saatuslikuks. Autoritaarne õpetaja tajub õpilase sundimatut käi-

na. Arvan, et laste puhul tuleks doseerimisel olla eriti ettevaatlik. Vana maailmapilt, olgu see pealegi paljuski ebatõene, laguneb. Kas suudetaks kujundada uut tervikut? See vajab läbimõlemist.

UUTE, KOOLIVÄLISTE ÕPPIMISVÕIMALUSTE LOOMINE EI ANNA ARVESTATAVAD TULEMUSI, KUI KOOLIKOORMUST EI VÄHENDATA VÄHEMALT KOLMANDIKU VÕRRA.

Lisamõtlemissaine andmisest olulisem on õpetada juba olemasolevagi küllusega toime tulema. Ainuuksi argielu mõtestamisel vajavad lapsed pidevat ja asjatundlikku abi. Lisaks faktiuputus kooliprogrammides. Muus maailmas õpetatakse keskkonnalugu: kuidas mõista ümbritsevat maailma ja kuidas erinevates olukordades ja erinevates rollides käituda. Meil aga raisatakse vähesedki klassijuhatajatunnid militaristlikele üritustele. Kirjanduseski ei saa ikka veel läbi sõjasangarite ülistamise ja pseudointernatsionalismiga, mida juba IV—V klassi õpilased pilada mõistavad. On pool häda, et väga vajalikest asjadest jääb lastega rääkimata, hullem on see, et niigi napp aeg kulutatakse juba ehk olemasolevate õigete kõibeliste tööksidamiste nullimisele ja väärate pealesurumisele.

Paljud täiesti normaalse intellektiga noored on keskkooli õpetades poolkirjaoskamatud, nende teadmised inimkonna vaimsest kultuurist on usku-matult pealiskaudsed ja neil puudub täielikult huvi end harida. Tippe tuleb kasvatada, aga pakilisem ülesanne on saavutada põhikooli lõpetajate täielik kirjaoskus ja enesemääratlemise võime.

Oluliseks on peetud, et iga õpilane leiaks koolis mingilgi määral tunnustust, et tekiks edudefekt. See on õige, aga veel tähtsam on, et iga laps saaks iga päev (igas tunnis!) midagi uut teada. Ta käib ju koolis õppimas, aga mitte vaikselt paigal istumise võimet demonstreerimas. Aja surnuks lõõmine õpetatakse vähegi võimekale koolilapsele kiiresti ja hästi selgeks. See nõukogude inimesele eriomane oskus maksab kogu meie ühiskonnale rängalt kätte.

Noorte sportlaste puhul räägitakse kuni 6-aastastest erinevatest bioloogilises vanuses. Vaimset vanust näitab 10-test, ja selle tulemustega tuleb korrektselt ümber käia, võtta arvesse ka arengupotentsiaali. Kõigi laste arengu kiirus pole ühesugune ning lapse areng pole lineaarne. On ka poiste ja tüdrukute suur erinevus.

Lihtsaim oleks jagada lapsed koolidesse ja klassidesse selle järgi, kui targad-rumalad nad mingi tunnuse järgi mingil hetkel on. Selline jagamine oleks praegustes tingimustes ebaetiinne, kõik vähegi võime-lised peaksid õppima koos. Niisiis jääb ülejäänutele vaid abikool. Kui aga Tartus oleks kümme juba algklassidest peale oluliselt erinevate programme ja õppetöö korraldusega kooli, väheneks abikooli suunatavate hulk kindlasti. KÕIK KOOLID PEAKSID OLEMA MINGIS MÕTTES ALTERNATIIVKOOLID, ET IGA ÕPILANE, AGA KA ÕPETAJA VÕIKS LEIDA ENDA ARENGUKS JA TÖÖKS SOBIVAIMA KESKKONNA.

Aeg oleks lõpetada arutlused selle ümber, kas on vaja poisse ja tüdrukuid eraldi õpetada. Ühed arvavad nii, teised naa, ja vastavalt sellele tulekski tegutseda.

Lastevanematel on lastega palju probleeme, koolil õpilastega samuti. Ning me produtseerime vastastikku aina väärarvamusi juurde, sõides meie ühiste laste pärast, sundides neid elama kaksikelu. On võimatu jõuda omavahel kokkuleppele, nii et kodu, kooli ja ühiskonna eetika oleks kooskõlas ning ühelgi neist poleks enam vaja kiivalt varjata oma valgeid laike?

MARJU PARVE

tada. Ei maksa karta, et keegi ei tule. Tulijaid jätkub, kui suhtumine on inimlik, kui vanemat arvestatakse koostööpartnerina. Praegu valitakse (või määratakse) neid, kes on aktiivsed mujalgi, kellel on nõusid, aga kellel sageli pole huvi ega aega tegelikuks tööks. Vabatahtlikult saaksid oma sõna öelda need tagasihoidlikud inimesed, keda muidu poleks kellelgi pähe tulnud kuhugi kutsuda ega valida.

Kooli ja õpetajaid arvustatakse väga palju, enamasti seltskonnaklatši tasemel. Avalik kriitika olevat ebapedagoogiline. Ka lapsevanemat ei võivat lapse kuuldes kritiseerida. Aga vorstivargad, liiklusehoidjad, keda ajalehes hurgutatakse, on samuti lapsevanemad, mõned neist koguni õpetajad. Niisiis pole kriitika eitaajad järjekindlad.

ASI ON HOOPIS KOOLISÜSTEEMI SULETUSES, ENESSESETÕMBUMISES, KRIITIKAVÄLISEKS KUULUTAMISES. Ma ei näe põhjust sellisteks privileegadeks. Las esimehe klassi jüts usub üliõpetajasse, tema veel lehti ei loe, aga viienda klassi poissi või tüdrukut on võimatu ära petta.

Tartu-suguses linnas peaks keskkooli direktor olema tuntud ja austatud härrasmees või daam, ühiskonnaelu tegelane, võrreldav (ka palga poolest) ülikooli professoriga. Kõik koolijuhid peaksid olema valitavad. Nad peaksid avalikkusele tutvustama oma seisukohti ja plaane õppetöö, kasvatus, koolielu korraldamise küsimustes. Kui kooli direktorist peavad lugu õpilased, nende vanemad ja õpetajad, mõjub tema avalik esinemine innustavalt neile kõigile. Ning direktori avalikult antud sõna ei luba ka tema koolil sellest taganeda.

Ka ükski õpetaja ei tohiks olla anonüümne, vähemalt oma kooli piires mitte. Kunagi, kui haridus oli veel au sees, sest ta polnud kohustuslik, kuid te-

arenenud õpetajaisiksus, kehtima ringkäendus ja kollektiivne vastutus?

Kui te olete tõepoolest hea, kuidas saate olla salliv oma kolleegi suhtes, kes kätele voli annab või kes näiteks päeva jooksul närvidel käinud lapsed nende eest, soost ja süüteost sõltumata kooli koridori üles rivistab ja kõigi peale korraga sõnu valimata karjub. Sellised asjad ei saa toimuda kooli juhtkonna ja kolleegide (vaikiva) toetuseta.

On ammu tähele pandud, et õpetaja muutub aastate jook-sul õpetajalikuks. Selles pole midagi hirmsat, kui ta sealjuures säilitab võime end kaasinimeste, ka õpilaste pilguga vaadata. Aga võib juhtuda, et kriitikameel nürineb ja kõik tundub lubatuna. Kujutlege, et arst tuleb palatisse visiidile ja sõimab teid teiste haigete kuuldes lolliks rasvaseks haneks. Nii te seda ilmselt ei jätaks. Aga et koolis õeldakse teie lapsele nii ja hulleminigi veel, see on üsna igapäevane. Kui laps kodus kurdab, vastate, et õpetajal on närvid läbi. MEIE ÕPETAJAD VAJAVAD ABI, NII PSÜHHOLOOGILIST KUI MEDITSINIILIST.

Õpilased ja ka lapsevanemad ei saa paraku paljusid pedagooge päris tõsiselt võetavaks suhtlemispartneriks pidada. Vanemad ei ruttu oma lapsega seotud muresid kooliga jagama, pigem hoiduvad sellest. Mis partnerlusest saab juttu olla, kui ema poolt õpetajale räägitud lapsele (tunnis kogu klassi kuuldes) nina peale visatakse või koguni linnast sõbrannade kaudu ringiga tagasi jõuab. Arsti eetika ei luba patsientidesse puutuvat reeta. Aga õpetaja eetika?

KOOLIPOLNE ALAVÄARISTAV NING TÕRJUV SUHTUMINE LAPSEVANEMASSE JA VANEMA USALDAMATUS KOOLI SUHTES — NEEDE ON NÄHTUSED, MILLE PÕHJUSI JA LEVIKUT OLEKS TARVIS UURIDA NING MILLE VASTU TULEKS KIIRESTI ROHTU LEIDA.

tumist mitte kui ainuvõimaliku, vaid näeb selles väljakutses isiklikult endale ning reageerib vastavalt. Laps oma nappide elukogemustega ei suuda sellist reaktsiooni endale seletada ja võtab lihtsalt teadmiseks, et koolis kehtivad mingid äraspidised käitumisreeglid, ning võtab need omaks. Kas mitte nii ei tekigi narrid, klassi tolad, kes teisi õpetajate arvel naerutavad?

Autoritaarsele pedagoogile on hea vaid kuulekas laps, kes ei tekita mingeid ootamatusi, ei sega kõike harjumuspäraselt korraldamast. Rutiini säilitamise huvides ongi kujundatud müüt, et vaid püüdlikkusest nohisevast ja tellimise peale naeratavast lapsest kasvab see inimene, keda ühiskond kõige rohkem vajab. Mingi ühiskond võis selliseid inimesi vajada, praegu tunduvad need ajad möödas olevat. Initsiatiivikas, mõistev ja sügava hingega inimene kasvab pigem rüblükust, kes ei rahuldu ainult sellest vaimutoidust, mis kooliõpikutes leida, vaid otsib pidevalt võimalusi ümbritsevat laiemalt ja sügavamalt tunnetada, muutes sellega täiskasvanute elu kibedaks. Ei maksa lasta end eksitada uuema aja juttudest loomingulise õplasisiksuse eelistest; parimal juhul neid lihtsalt talutakse.

Õpilane peab saama koolis hariduse. Kes on saanud hariduse, peaks olema haritud. M nele ei suuda kool piisavalt head haridust anda, mõni jälle ei suuda kooli pakutut vastu võtta. See on ilmselt paratamatu. «Hariduse» ja «harituse» vastandamine on odav mäng sõnadega: olgu pealegi metallrubla paberrubla! kõvem, paraku maksavad nad mõlemad vaid 13 kopikat.

ETTEVAATUST ÄRATAVAD IGASUGUSED SUVE-, TALVE-, PÜHAPÄEVA- JM. KOOLID, MIDA JUBA ON LOOMA ASUTUD. Kas korraldajad tunnetavad seda pin-nast, millele kõik see uus ja enneolematu langeb, ja mis-moodi oskab laps sellest terviklikku maailmapilti kokku pan-